

Beynəlxalq Təhsil İcmalı

İçindəkilər

02. Orta məktəb şagirdlərinin 21-ci əsr bacarıqları ilə təhsil texnologiyaları üzrə səriştəliliyi arasında əlaqə
04. İbtidai sinif müəllimlərinin 21-ci əsr öyrənmə bacarıqlarının araşdırılması
08. 21 əsr bacarıqları: şagirdlərin gələcək üçün hazırlanması
12. İbtidai sinif müəllimliyi ixtisası üzrə bakalavr təhsil səviyyəsində istifadə olunan proqramların 21-ci əsr bacarıqları baxımından təhlili

ORTA MƏKTƏB ŞAĞIRDLƏRİNİN 21-Cİ ƏSR BACARIQLARI İLƏ TƏHSİL TEXNOLOGİYALARI ÜZRƏ SƏRİŞTƏLİLİYİ ARASINDA ƏLAQƏ

“Nəzəri Təhsil Elmləri” (Journal of Theoretical Educational Science) jurnalında Türkiyə Respublikasının Van Yüzüncü il Universitetinin professorları Zehra Önur və İshak Kozikoğlunun “Orta məktəb şagirdlərinin 21-ci əsr bacarıqları ilə təhsil texnologiyaları üzrə səriştəliliyi arasında əlaqə” adlı məqaləsi yayımlanmışdır. Məqalənin məqsədi orta məktəb şagirdlərinin 21-ci əsr öyrənmə bacarıqları ilə təhsil texnologiyaları üzrə səriştəliliyi arasındakı əlaqəni təhlil etməkdir. Əlaqəli tədqiqat metodundan istifadə olunmuş bu araşdırmaya Van şəhərinin İpekyolu, Tuşba və Edremit rayonlarının orta məktəblərində təhsil alan 920 nəfər şagird cəlb olunmuşdur. Araşdırmada məlumatların toplanması üçün “21-ci əsr Öyrənmə Bacarıqları Şkalası” və “Təhsil Texnologiyası Standartları Şkalası” ndan istifadə olunmuşdur.

Araşdırmanın nəticəsindən aydın olur ki, şagirdlərin 21-ci əsr öyrənmə bacarıqları ilə təhsil texnologiyaları üzrə səriştəliliyi arasında orta səviyyədə, müsbət və əsaslı əlaqə vardır.

Eyni zamanda, şagirdlərin təhsil texnologiyaları üzrə səriştəliliyi ilə 21-ci əsr bacarıqlarının alt standartları olan **fəal öyrənmə, öyrənməyi öyrənmə, problemin həlli, əməkdaşlıq və ünsiyyət** bacarıqları arasında orta səviyyədə, müsbət və əsaslı əlaqə vardır.

Fəal öyrənmə müxtəlif texnoloji alətlərdən, məsələn, internetdən istifadə etməklə öz öyrənməsini dərk etmək və təşkil etməkdir. Beləliklə, fəal öyrənmə strategiyası və texnologiyaları şagirdlərin öyrənmə qabiliyyətlərini inkişaf etdirir. Buna əsasən belə qənaətə gəlinib ki, şagirdlərin fəal öyrənmə bacarıqlarına yiyələnməsində onların təhsil texnologiyaları üzrə səriştəliliyi əhəmiyyətlidir.

Öyrənməyi öyrənmək isə şagirdlərin öz ehtiyaclarını aydınlaşdırmaqla və öz səyləri sayəsində lazımi resursları nəzərdən keçirmə prosesidir. Öyrənməyi öyrənmək bacarıqlarına yiyələnməmiş şagirdlər informasiyanı qəbul etmək və ötürmək qabiliyyətinə malik olurlar. Çünki bu gün informasiyanın əlçatanlığında heç şübhəsiz texnologiyanın rolu böyükdür. Bildiyimiz kimi, təhsil texnologiyaları üzrə səriştəliliyi olan şagirdlər öz öyrənmələrini təşkil etmək, informasiya toplamaq qabiliyyətinə malikdirlər ki, bu da onlarda müstəqil öyrənmə bacarıqlarının inkişafının nəticəsidir.

Problemin həlli qarşıya qoyulan məqsədə çatmaq və çətinlikləri aradan qaldırmaq istiqamətində müxtəlif metodlardan istifadə bacarığıdır. Buna görə də təhsil texnologiyası üzrə səriştəliliyə malik olan şagirdlərdə problemin həlli bacarığının daha yüksək olduğunu söyləmək mümkündür.

Şagirdlər texnologiyadan digərləri ilə **əlaqə qurmaq və əməkdaşlıq** üçün istifadə edirlər. Beləliklə, təhsil texnologiyaları üzrə səriştəliliyi orta məktəb şagirdlərinin **ünsiyyət və əməkdaşlıq** bacarıqlarının inkişafının əsas faktoru kimi dəyərləndirilir.

Araşdırmanın nəticəsindən aydın olur ki, təhsil texnologiyaları üzrə səriştəlilik şagirdlərin 21-ci əsr bacarıqlarına yiyələnməsi və onların tətbiq edilməsində vacib faktordur. Şagirdlərin 21-əsr bacarıqlarının inkişafı istiqamətində Türkiyədə FATİH layihəsi (İmkanları artıraraq və texnologiyanı təkmilləşdirmək hərəkəti) həyata keçirilib. Bu layihənin əsas məqsədi şagirdlərin texnoloji biliklərə yiyələndirmək, sinif şəraitində tətbiqini reallaşdırmaq, informasiya, media və texnologiya savadlılığı istiqamətində onların 21-ci əsr öyrənmə bacarıqlarını inkişaf etdirməkdir. Bu da onunla bağlıdır ki, şagirdlərin təhsil texnologiyaları üzrə səriştəliliyi inkişaf etdikcə onların 21-ci əsr bacarıqları da inkişaf edəcəkdir. Çünki şagirdlər təhsil texnologiyası üzrə səriştəliliyi sayəsində öyrənmə materialları ilə yaxından əlaqə qurur, öyrənmə prosesində fəal iştirak edir, informasiyaların əlçatanlığı asanlaşır, onların əməkdaşlıq və ünsiyyət bacarıqları inkişaf edir.

Bundan əlavə, müəyyən edilmişdir ki, orta məktəb şagirdlərinin təhsil texnologiyaları üzrə səriştəsi onların 21-ci əsrin öyrənmə bacarıqlarının əhəmiyyətli göstəricisidir. Bu 21-ci əsr öyrənmə bacarıqlarının təxminən dördüdə birini (25,1%) təşkil edir.

Həmçinin bildirilir ki, şagirdlərin 21-ci əsr öyrənmə bacarıqlarına yiyələnməsində və bu bacarıqların köməkliyi ilə texnologiyalardan istifadəsində texnoloji elementlərin rolu böyükdür.

Araşdırmanın nəticəsi göstərir ki, orta məktəb şagirdlərinin 21-ci əsr öyrənmə bacarığı ilə təhsil texnologiyaları üzrə səriştəliliyi arasında müsbət əlaqə vardır. 21-ci əsr öyrənmə bacarıqlarına yiyələnmədə əsas amil olan texnoloji elementlər təkcə mərkəzdə yerləşən məktəblərlə məhdudlaşmır. Eyni zamanda, şəhər mərkəzindən kənarında təhsil alan şagirdlərin eyni dərəcəyə texnoloji biliklərə yiyələnməsini təmin edir.

Araşdırmada o da qeyd olunur ki, müəllimlərin texnoloji və 21-ci əsr öyrənmə bacarıqlarına mükəmməl yiyələnməsi onların şagirdlərə öyrənmə mühitində düzgün nəzarət etmələrində vacib rol oynayır. Məhz bu səbəbdən ilkin müəllim hazırlığı programında 21-ci əsr öyrənmə bacarıqlarının inkişafı istiqamətində məzmunun yer alması və sinif şəraitində texnologiyalardan səmərəli şəkildə istifadəyə dair təlimatların verilməsi məqsəduyğundur.

Mənbə: Önur, Z., & Kozikoğlu, İ. (2020). The relationship between 21st century learning skills and educational technology competencies of secondary school students. Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi [Journal of Theoretical Educational Science], 13(1), 65-77. <https://dergipark.org.tr/en/pub/akueg/issue/50135/535491>

İbtidai sinif müəllimlərinin 21-ci əsr öyrənmə bacarıqlarının araşdırılması

Aydındır ki, informasiya və kommunikasiya texnologiyası sahəsində baş verən inkişaf təhsil sahəsinə də təsirsiz ötüşmür. Bu inkişaf yalnız təhsil proqramlarına deyil, yeni nəslin yetişməsində əvəzsiz rol oynayan müəllimlərin də bacarıqlarının inkişafına təsir edir. Türkiyə Respublikasının İnönü Universitetinin əməkdaşları Gökhan Coşanay və Yalçın Karalı "İbtidai sinif müəllimlərinin 21-ci əsr öyrənmə bacarıqları" adlı tədqiqatında bu problem araşdırılmışdır. İşin məqsədi ibtidai sinif müəllimlərinin 21-ci əsr öyrənmə bacarıqlarından istifadəsini cins, təhsil səviyyəsi və peşəkar üstünlüklər baxımından analiz etməkdir. Tədqiqata 269 nəfər ibtidai sinif müəllimi cəlb olunmuşdur. Tədqiqat zamanı ibtidai sinif müəllimlərinin 21-ci əsr öyrənmə bacarıqlarına kifayət qədər malik olduğu aşkar edilmişdir. İbtidai sinif müəllimlərinin pedaqoji ustalığının ən yüksək səviyyəsi onların əldə etdikləri bacarıqları təcrübəyə tətbiqi ilə bağlıdır. Tədqiqat nəticələri göstərir ki, fərdi xüsusiyyətlərin nəzərə alındığı təlim-tədris prosesində demokratik, dəstəkləyici və yaradıcı öyrənmə mühitinin olması üstünlük təşkil edir. Belə ki, şagirdlərin emosional olaraq özlərini xoşbəxt, təhlükəsiz hiss etdikləri, davranışlarındakı müsbət yönümlü inkişaf onları həm sosial, həm idraki inkişafına müsbət təsir edir. Əgər "öyrənmə inkişaf yönümlü dəyərlər" mühitində baş verərsə, müəllimin silahı sevgidirsə, bu sevgi şagirdlərin dəyərlərini artırır, onlara öz məsuliyyətlərindən irəli gələn davranışlara yiyələnməyə şərait yaradır. Bu öyrənmə şəraitində şagirdlərdə mənəvi, özünənamə, məhsuldarlıq kimi keyfiyyətlər inkişaf edir. Müəllimlik peşəsi sevgi, hörmət və fədakarlıq kimi dəyərlərin ön plana çıxdığı müqəddəs bir peşədir. Odur ki, müəllimlik peşəsini seçən şəxslərin bu peşəni həvəslə və sevrək həyata keçirmələri müəllimlik peşəsinin əhəmiyyətini artırır.

Aparılan təhlil nəticəsində ibtidai sinif müəllimlərinin 21-ci əsr **texnopedaqoji, generativ və çevik tədris** bacarıqları sahələrində ciddi gender fərqlərinin olmadığı, hər iki cinsin nümayəndələrindən olan müəllimlərin bu bacarıqlardan oxşar səviyyədə istifadə etdiyi müəyyənləşdirilmişdir.

Yalnız **idarəetmə və tətbiqetmə** sahəsində qadın müəllimlərin əhəmiyyətli dərəcədə ($p < .05$) üstünlüyə malik olduğu aşkar edilmişdir. Bu isə qadın müəllimlərin sinifdə effektiv və konstruktiv münasibətlər yaratmaqda daha fəal olduğu ilə əlaqələndirilir. Bu həm də qadın müəllimlərin kişi müəllimlərdən daha yüksək praktik bacarıqlara malik olmalarından irəli gəlir. Deməkdir ki, ibtidai sinif müəllimləri öz peşə vəzifə və öhdəlikləri ilə bağlı inzibati yeniliklərdən xəbərdardırlar. Onlar şagirdin inkişafını yaxından izləyərək inkişaf prosesləri haqqında qeydlər aparırlar. Bir sözlə, onlar effektiv sinif idarəetmə bacarıqlarına malikdirlər.

Effektiv sinif idarəetmə bacarıqlarına malik müəllimlər tolerant, inkişaf etmiş liderlik bacarıqları, fərdi fərqləri nəzərə alaraq demokratik öyrənmə mühiti yaradan, şagirdlərin ideyalarına önəm verən və şagird bacarıqlarını inkişaf etdirən materiallardan istifadə edirlər. Yüksək idarəçilik qabiliyyətinə malik müəllimlər şagirdlər arasında fərdi fərqləri minimuma endirə və onların təlim prosesində fəal iştirakını təmin edə bilirlər.

Bitirdikləri təhsil səviyyəsindən asılı olmayaraq, müəllimlərin 21-ci əsr **idarəetmə, texnopedaqoji və tətbiq** bacarıqlarında əsaslı fərqin olmadığı qeyd olunur. **Çevik tədris** bacarıqlarında isə bakalavr təhsil səviyyəsini bitirmiş müəllimlərlə magistr təhsil səviyyəsini bitirmiş müəllimlər arasında əhəmiyyətli fərq özünü göstərir ($p < .05$). Magistr təhsil səviyyəsini bitirmiş müəllimlər sinifdən kənar təlim fəaliyyətlərini daha səmərəli planlaşdırır və həyata keçirə bilər. Çevik tədris, sinif mühitində öyrənilən nəzəri bilikləri sinifdən kənar öyrənmə fəaliyyətləri ilə təcrübəyə çevirməyə və həyata keçirərək öyrənməyə imkan verir. Həmçinin sinifdən kənar öyrənmə fəaliyyətinin təşkili tədrisi maraqlı edir. Bu da şagirdlərin tədqiqat, araşdırma və kəşfetmə bacarıqlarını artırır. Buna baxmayaraq, Türkiyədə şagirdlərin məktəbdə əldə etdikləri bilik və bacarıqların gündəlik həyatlarında istifadə səviyyəsini müəyyən etmək məqsədi daşıyan PISA imtahanlarında hədəflənmiş nəticələrə nail olunmamasının səbəbi kimi müəllimlərin çevik tədris bacarıqlarından istifadə etməməsi göstərilir.

Subbakalavr təhsil səviyyəsini bitirmiş müəllimlərlə doktorantura təhsil səviyyəsini bitirmiş müəllimlər arasında **generativ** bacarıqlarda da əhəmiyyətli fərqlər var. Bu fərqi doktorantura təhsil səviyyəsini bitirmiş müəllimlərin xeyrinə olduğu görünür ($p < .05$). Bunun başlıca səbəbi generativ bacarıqlara sahib məzunların tədris prosesində orijinal təlim materialları və tapşırıqlar hazırlamaqla şagirdlərin fəal öyrənməsinə dəstək olmaları ilə əlaqələndirilir. Müəllimlərin tədris zamanı orijinal təlim materiallarından istifadəsi öyrənmə prosesini zənginləşdirir, konkretləşdirmə yolu ilə məlumatın başa düşülməsini asanlaşdırır, həmçinin motivasiyanı artırır. Buna görə də müəllimlərin təlim məqsədilə düzgün və səmərəli materiallar seçməsi və istifadə etməsi tədrisin daha səmərəli olmasını, şagirdlərin nəzərdə tutulan biliyi daha tez və möhkəm mənimsəməsinə təmin edir.

21-ci əsr öyrənmə bacarıqlarının bütün ölçülərində peşə maraqlarının müəyyənləşdirilməsinə görə əhəmiyyətli fərq var ($p < .05$). **İdarəetmə** bacarıqları istiqamətində yenidən müəllimlik peşəsini seçmək istəməyənlər, qismən yenidən bu peşəni seçməyə razı olanlar və bu peşəni yenidən seçməyə razı olanlar arasında əhəmiyyətli fərqlər var. Bu fərqlər peşəni təkrar seçmək istəyənlərdə özünü daha çox göstərir.

Müəllimlik peşəsini könüllü olaraq yerinə yetirənlərin təlim-tədris prosesində yüksək idarəçilik qabiliyyətinə malik olmaları peşəkar maraq və qabiliyyətlərinə uyğun peşə seçimi

İstəməyənlərlə qismən bu peşəni yenidən seçməyə razı olanlar və bu peşəni yenidən seçmək istəyənlər arasında da ciddi fərqlər var və üstünlük peşəni təkrar seçmək istəyənlərin xeyrinədir. Bu onu göstərir ki, ibtidai sinif müəllimləri **texnopedaqoji** bacarıqlardan yeni texnologiyalardan təlim-tədris prosesində fəal istifadə edə bilirlər. İnformasiya və Kommunikasiya Texnologiyaları (İKT) sahəsindəki inkişaf nəticəsində təlim prosesində smartfonlar, planşetlər və kompüterlərdən istifadə və yeni yaranan onlayn kommunikasiya forumları, sosial media saytları, bloqlar məlumatın əldə edilməsini, saxlanmasını və yayılmasını asanlaşdırır.

Tətbiq bacarıqları səviyyəsində də yenidən müəllimlik peşəsini seçmək istəməyənlərlə qismən bu peşəni yenidən seçmək və bu peşəni yenidən seçmək istəyənlər arasında ciddi fərqlər var və bu, peşəni təkrar seçmək istəyənlərdə özünü daha çox göstərir.

Çevik tədris bacarıqları baxımından müəllimlik peşəsini qismən seçənlərlə müəllimlik peşəsini seçmək istəyənlər arasında fərq peşəni təkrar seçmək istəyənlərin xeyrinədir.

Generativ bacarıqlar baxımından müəllimlik peşəsini seçmək istəməyənlərlə onu seçmək istəyənlər arasında fərq peşəni təkrar seçmək istəyənlərin xeyrinədir.

Çevik tədris və generativ bacarıqların inkişafı müəllimlərin şəxsi və peşəkar inkişafı ilə uyğundur.

21-ci əsr öyrənmə bacarıqlarının əhəmiyyətini nəzərə alaraq, müəllimlik peşəsinə, ümumbəşəri dəyərlərə, yüksək peşəkar maraq və peşə sevgisinə, o cümlədən akademik uğura malik olan şəxslərin seçilməsi təmin edilməlidir. Müəllimlik peşəsini həvəslə seçən, məsuliyyət hissi yüksək olan və peşəsinə uyğunlaşan fərdlərin öz peşələrində uğurlu olduqları və 21-ci əsrin bacarıqlarından istifadə səviyyəsinin daha yüksək olduğu görünür. Bu kontekstdə, ölkənin müəllim seçimi və yerləşdirmə siyasətlərinə yenidən baxıla bilər ki, bu da "Müəllimlik peşəsi alternativ deyil, əsas seçimdir" ideyasına əsaslanmalıdır.

Mənbə: Coşanay, G, Karalı, Y. (2022). Examination of classroom teachers' 21st century teaching skills. *International Online Journal of Education and Teaching (IOJET)*, 9(1), 432-448.

21 əsr bacarıqları: şagirdlərin gələcək üçün hazırlanması

21-ci əsr bacarıqları təlim və tədris prosesinə birbaşa təsir göstərir. Bu bacarıqları düzgün formalaşdırmaq üçün ilk olaraq müəllimlər özləri bu bacarıqlarla tanış olmalı və onları tədris prosesinə inteqrasiya etməlidirlər. Bu əsasda Böyük Britaniyanın “Kappa delta pi record” adlı jurnalında “21-ci əsr bacarıqları: şagirdlərin gələcək üçün hazırlanması” adlı məqalə nəşr olunmuşdur. Məqalədə bildirilir ki, təhsil sistemi yarandığı dövrdən oxu, yazı və riyaziyyatla bağlı “əsas” bacarıqların aşılmasına daha çox diqqət yetirilmişdir. Qeyd edilən bacarıqlara yiyələnmək bu gün öz əhəmiyyətini saxlasa da, yaşadığımız dövr başqa tələblər ortaya qoyur. Bu tələblərdə diqqət artıq şagirdlərin 21-ci əsr bacarıqlarının inkişafına yönəlmişdir. 2009-2016-cı illərdə ABŞ-ın təhsil naziri olmuş Arne Duncan 21-ci əsrin bacarıqlarını “komandanın tərkib hissəsi kimi davamlı olaraq yaradıcılıq, əzmkarlıq və problemlərin həllini tələb edən bacarıq” adlandırır.

Məqalədə bildirilir ki, 21-ci əsr bacarıqlarının təhsil sistemində daxil edilməsini təşviq edən “**21-ci Əsr Bacarıqları üçün Tərəfdaşlıq**” təşkilatı bu bacarıqların öyrənilməsi üçün “**21-ci əsr tərəfdaşlıq sənədi**” hazırlamışdır. Sənəddə şagirdlərin gələcəyə hazırlanması üçün lazım olan bacarıqlar, biliklər və təcrübələr və 21-ci əsr şagird nəliyyətlərinə təsir edən bacarıqlar aşağıdakı kimi təsnif edilir:

1. Əsas fənlər (ingilis dili, oxu və ya **natiqliq** sənəti, dünya dilləri, incəsənət, riyaziyyat, iqtisadiyyat, elm, coğrafiya, tarix, hökumət və vətəndaşlıq) və 21-ci əsr mövzuları (qlobal maarifləndirmə, maliyyə, iqtisadiyyat, biznes və sahibkarlıq, vətəndaş, sağlamlıq, ətraf mühit savadlılığı);
2. Təlim və innovasiya bacarıqları (yaradıcı düşüncə, yaradıcı əməkdaşlıq, innovasiyaların tətbiqi);
3. İnformasiya, media və texnologiya bacarıqları (informasiya savadlılığı, informasiyanın əlçatanlığı və qiymətləndirilməsi, informasiyanın istifadə və idarə edilməsi), media savadlılığı (media analizi), texnologiya savadlılığı (texnologiyanın səmərəli tətbiqi);
4. Həyat və karyera bacarıqları (çeviklik və uyğunlaşma qabiliyyəti, təşəbbüskarlıq və müstəqil idarəçilik, sosial və mədəniyyətlərarası bacarıqlar, məhsuldarlıq və hesabatlılıq, liderlik və məsuliyyətlik).

Bundan əlavə, Beynəlxalq Təhsil Texnologiyaları Cəmiyyəti rəqəmsallaşan dünyada şagirdlərin aşağıdakı bacarıqlara yiyələnməli olduğunu bildirmişdir:

- 1) Yaradıcılıq və innovasiya;
- 2) Ünsiyyət və əməkdaşlıq;
- 3) Tədqiqat və informasiya səmərəliliyi;
- 4) Tənqidi düşüncə, problem həlli və qərar qəbul etmə;
- 5) Rəqəmsal vətəndaşlıq;
- 6) Texnoloji əməliyyatlar və konsepsiyalar.

Bundan əlavə, məqalədə 21-ci əsr bacarıqlarına uyğun dərslər planlarının hazırlanmasında müəllimlərin Blum taksonomiyasını da nəzərə almaları qeyd olunur. Həmin taksonomiyalara əsaslanaraq müəllimlər şagirdlərin ünsiyyət və əməkdaşlıq bacarıqlarını inkişaf etdirməli, texnologiyanı və problem həll etmə bacarıqlarını inteqrasiya etdirməli, innovativ və yaradıcı düşüncəni təşviq etməlidirlər. Bu səbəblə də məqalədə 21-ci əsr bacarıqlarının kurikulumuna inteqrasiyası üçün aşağıdakı resurslar tövsiyə olunur:

Edutopia – praktik məsləhətlər, orijinal nümunələr, texnoloji alətlər, texnologiyanın inteqrasiyası və layihə təlimlərini təklif edir. www.edutopia.org

ePals – təhsilalanları yerli, milli və beynəlxalq səviyyədə 200 ölkədən olan siniflərə qoşulmağa şərait yaradır. www.epals.com

ISTE – şagirdlər üçün Milli Təhsil Texnologiyaları Standartları (MTTS) şagirdlərin işə, həyata hazırlanmasına töhfə verir.

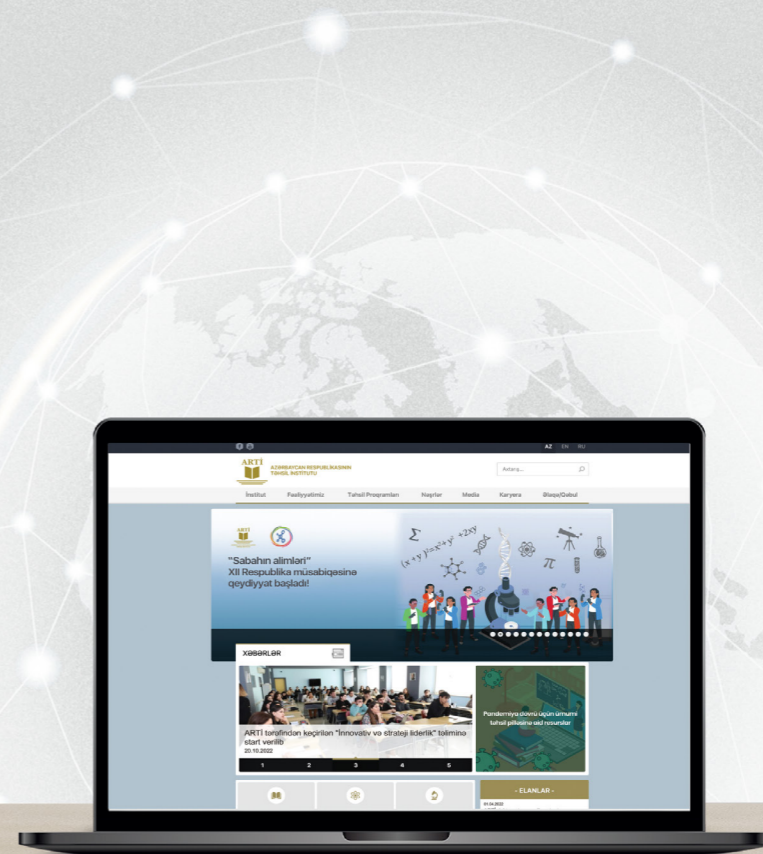
ISTE – müəllimlər üçün Milli Təhsil Texnologiyaları Standartları (MTTS) məktəblərin sənaye dövründən rəqəmsal dövrə keçidini təmin edir. www.iste.org/standards/nets-forteachers.aspx

21st century skills 21-ci Əsr bacarıqları Tərəfdaşlığı – akademik fənlərin tədrisində tənqidi düşüncə, problemin həlli, ünsiyyətqurma kimi bacarıqların inteqrasiyasını təmin edir. www.21stcenturyskills.org

Pew İnternet və Amerika Həyat Layihəsi – internetin ailələrə, ictimaiyyətə, işə, gündəlik həyata, təhsil, səhiyyə və siyasətə təsirini araşdırır. www.pewinternet.org

Tech & Learning-K-12 (baxçadan 12-ci sinfə qədər) – müəllimlər üçün praktik resurslar və ekspert strategiyaları vasitəsilə rəqəmsal texnologiyaların inteqrasiyasını təmin edir. www.techlearning.com

Thinkfinity – 21-ci əsr bacarıqları və rəqəmsal qaynaqlardan istifadə etməklə ödənişsiz dərslər planları təklif edir. www.thinkfinity.org/lesson-plans

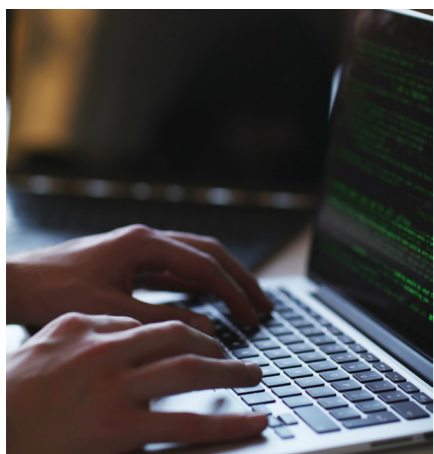
Qeyd olunan resurslar vasitəsilə 21-ci əsr bacarıqları aşılmalıdır. Bu bacarıqlar cari kurikulumla inteqrasiya edilməli və aşağıdakı yollar vasitəsilə həyata keçirilməlidir:

Ünsiyyət və əməkdaşlıq

21-ci əsr siniflərində şagirdlər həm onlayn, həm də oflayn şəraitdə əməkdaşlıq edib ünsiyyət qurmalıdırlar. Şagirdlər problemləri birgə həll edərkən, tədqiqat fəaliyyətində (məsələn, elmi təcrübələrdə) iştirak edərkən və ya müəyyən bir mövzunu araşdırarkən oflayn ünsiyyət bacarıqlarını inkişaf etdirirlər.

Dövrümüzdə onlayn ünsiyyət bacarıqları getdikcə daha çox əhəmiyyət daşıdığından şagirdlər onlayn kitab klublarında, elmi forumlarda və ya virtual müzakirələrdə iştirak edirlər. Bu əsasda Twitter, e-poçt və mətn mesajları kimi ünsiyyət vasitələri şagirdləri müəlliflər, elm adamları, siyasi xadimlər və ya dünyanın müxtəlif yerindən olan şagird kontingenti ilə müzakirələrə, diskussiyalara cəlb edə bilər. Beləliklə, bir çox internet resursları məktəblər üçün e-poçt hesabları və ya bloqlar tərtib edirlər.

Texnologiya sahəsində təcrübə

Cəmiyyətdə texnologiyalara tələbat artdığından şagirdlər rəqəmsal texnologiyalar (kompüterlər, elektron bülleten lövhələri, GPS və s.) sahəsində artan təcrübəyə ehtiyac duyurlar. Odur ki, şagirdlərin məlumatları araşdırmaq, təhlil etmək, qiymətləndirmək və ötürmək üçün texnologiyadan istifadə etmək qabiliyyəti daha önəmlidir. Buna görə də 21-ci əsr müəllimləri ənənəvi modeldə təşkil edilmiş siniflərdən fərqli olaraq, mürəkkəb və müxtəlif öyrənmə imkanlarına malik texnologiyalarla zəngin siniflərdə şagirdlərə rəhbərlik etməlidirlər. Çünki internetə əlçatanlıq və yeni texnologiyadan istifadəyə tələbat artdıqca müəllimin sinifdəki rolu daha geniş imkanlar qazanır.

Yenilikçi düşüncə və problem həlli

Müasir dövrdə innovativ təfəkkür və problemlərin həlli bacarıqlarının inkişafına davamlı şəkildə diqqət yetirilməsinə baxmayaraq, bir çox şagirdlər Blum taksonomiyasının bilik və anlama səviyyəsinə uyğun işləyirlər. Müəllimlərin şagirdləri biliyi tətbiq etməyə, bu bilikləri müxtəlif üsullarla təhlil etməyə, yeni bilikləri sintez etməyə, yaratmağa və davamlı olaraq qiymətləndirməyə həvəsləndirməsi çox vacibdir. Bütün bu bacarıqların texnologiya ilə birləşdirilməsi və birgə tətbiq olunması isə dövrün tələbidir.

Aydındır ki, bütün məzmun sahələrində problemin həlli və innovativ düşüncə Blum taksonomiyasının çoxsaylı səviyyələrini əhatə edir. Şagirdlər real həyat problemləri ilə qarşılaşdıqca, onlar 1) böyük materialları çeşidləməyi və əsas problemləri müəyyən etməyi; 2) əlverişli həll yolları tapmağı; 3) qiymətləndirmə üçün müvafiq meyarları müəyyən etməyi və istifadəsini bacarmalıdırlar. Buna görə də məqalədə 21-ci əsr bacarıqlarının məzmun sahələrinə inteqrasiyasını dəstəkləyən əlavə resurslar və dərslər planları yer alır.

Oxumaq/Yazmaq

Oxu, yaz, düşün – oxu və dil bacarıqları üçün ödənişsiz təcrübə və resurslara çıxışı təmin edir. www.readwritethink.org

Project Gutenberg – Reader, iPad və ya digər cihazlar üçün 30000-dən çox pulsuz elektron kitab təklif edir.

Riyaziyyat

Virtual Manipulativlərin Milli Kitabxanası – bütün sinif səviyyələrində istifadə edilə bilən onlayn manipulyasiyalar təklif edir. http://nlvm.usu.edu/az/nav/topic_t_1.html

İctimai yayım xidməti (PBS) – multimedia yanaşmasını təşviq edən sinif səviyyəsinə uyğun dərslər planlarını seçmə imkanı verir. www.pbs.org/teachers/math

Elm

Education Planet; Science – elmin bütün sahələri üzrə 45000-dən çox dərslər planı və 1000-dən çox elm tədqiqat üçün resurslar təklif edir. www.educationplanet.com/directory/science

Scientific American – istənilən mövzu ilə bağlı sualları ekspertlərlə müzakirə etməyə şərait yaradır. www.scientificamerican.com/section.cfm?id

Sosial Araşdırmalar

Google Earth – zəngin coğrafi məzmunun araşdırılması istiqamətində dünyanın istənilən yerinə virtual səyahət etmə imkanı verir. <http://earth.google.com>

The history Channel – tarixi hadisələr haqqında, istənilən tarixi şəxsiyyətlərin çıxışları, video kliplər və tarixi məlumatları özündə cəmləşdirir. www.history.com

Son olaraq bildirilir ki, sürətlə dəyişən dünya müəllimlərdən şagirdləri gələcək cəmiyyətə hazırlayarkən yuxarıda qeyd olunanları nəzərə almalarını tələb edir. İnkişaf etmiş cəmiyyətdə 21-ci əsr bacarıqlarının tədrisi vacibdir və bu bacarıqların tədrisinə qeyri-ciddi yanaşılmamalıdır. Buna görə də gələcək dünyanın tələbatlarına uyğun olaraq bütün müəllimlər dərslər planlarını 21-ci əsrin tələbatına uyğun tərtib etməlidirlər.

Mənbə: Lotta C. Larson & Teresa Northern Miller (2011) 21st Century Skills: Prepare Students for the Future, Kappa Delta Pi Record, 47:3, 121-123, DOI: 10.1080/00228958.2011.10516575

İbtidai sinif müəllimliyi ixtisası üzrə bakalavr təhsil səviyyəsində istifadə olunan proqramların 21-ci əsr bacarıqları baxımından təhlili

21-ci əsr bacarıqlarının müəllim hazırlığında nəzərə alınması ən mühüm tələblərdən biridir. Türkiyə Respublikasının Pamukkale Universitetinin dosenti Ahmet Kanmaz “İbtidai sinif müəllimliyi ixtisası üzrə bakalavr təhsil səviyyəsində istifadə olunan proqramların 21-ci əsr bacarıqları baxımından təhlili” adlı tədqiqat işində bu problemi dərinlən araşdırılmışdır. Tədqiqatın məqsədi 21-ci əsr bacarıqlarının mənimsənilməsində bakalavr təhsil səviyyəsi üzrə ibtidai sinif müəllimi hazırlığı proqramlarının adekvatlığını pedaqoji kadrların fikirlərinə əsasən öyrənməkdir.

Tədqiqata 2019-2020-ci ildə dövlət universitetlərinin bakalavr təhsil səviyyəsində ibtidai sinif müəllimliyi ixtisası üzrə təhsil alan 411 nəfər tələbə cəlb olunmuşdur.

Tədqiqatdan aydın olur ki, ibtidai sinif müəllimliyi ixtisasında təhsil alan tələbələr 21-ci əsr bacarıqlarına dair ümumi məlumatlılıq səviyyələri yüksəkdir. Bu kontekstdə ibtidai sinif müəllimliyi ixtisası üzrə təhsil alan tələbələr öz fikirlərini inkişaf etdirməkdə, gündəlik həyatda qarşılaşdıqları problemlərin həllində alternativ yolların tapılmasında, fərqli düşüncələri analiz və sintez etmə istiqamətində, perspektivləri qiymətləndirməkdə özlərini yetərli hesab edirlər.

Digər tərəfdən bildirilir ki, 21-ci əsr bacarıqlarının qiymətləndirilməsi olmadan tələbələrin irəliləyişini proqnozlaşdırmaq çətinidir. Bundan başqa, ölkədəki tədris proqramlarında qeyd olunan bacarıqların mənimsənilmə yolları və bu bacarıqların əldə edilib-edilməməsi ilə bağlı heç bir məlumat yoxdur. Proqramda bu bacarıqlar qeyd olunsa da, praktikada tətbiq olunmur. Həmçinin təlimin keyfiyyəti ilə bağlı məlumatlardan aydın olur ki, DKSİ – Dövlət Kadrlarının Seçim İmtahanı (KPSS) imtahanı müəllim hazırlığı üzrə peşəkar bacarıqlara yiyələnmədə başlıca məhdudiyətdir.

Tədqiqatın kəmiyyət məlumatlarına əsasən, ibtidai sinif müəllimliyi ixtisasında təhsil alan tələbələr özlərini müəyyən səviyyədə **informasiya, media və texnologiya** sahəsində bacarıqlı sayırlar. Keyfiyyət məlumatlarına nəzər saldıqda isə bu nailiyyətlərin proqram çərçivəsində olmadığı üzə çıxır. Çünki kurikulumda ibtidai sinif müəllimi ixtisasında təhsil alan tələbələrin kompüter mühitində öz bacarıqlarını lazımi səviyyədə təkmilləşdirməyə imkan verən məzmun nəzərdə tutulmayıb. Buna görə də əsas kompüter kursları yalnız 1-ci kursda tədris olunur.

Tədqiqata cəlb olunan tələbələr kompüter kurslarının yalnız sadə işlərin hazırlanmasına kifayət etdiyini və beləliklə, kursu asanlıqla keçdiklərini bildirişlər. Bu dərslərdə verilən məlumatlar dövrün tələbini ödəmir. Hətta indiki dövrdə aşağı kurs tələbələrinin kodlaşdırma kimi fənlər keçdiyini və bu fənlərin onların texnoloji biliklərini üstələdiyini də dilə gətiriblər. Bundan əlavə, tələbələr 21-ci əsr bacarıqlarına əsaslanan rəqəmsal bacarıqların inkişafına mane olan əsas amil kimi vaxt çatışmazlığını, şəxsi marağın və peşəkar inkişafın olmamasını göstəriblər.

Əslində müasir cəmiyyətlərdə texnologiyadan daha intensiv istifadə edildiyi üçün tələbələrin

rəqəmsal texnologiyalara olan ehtiyacları təhsildə ön plandadır. Bu prosesdə ən mühüm ehtiyac tələbələrin məlumat toplaması, onları təşkil etməsi və qiymətləndirmək üçün texnologiyadan səmərəli istifadə etməsidir. 21-ci əsr bacarıqlarının təhsil və təlim proqramlarına inteqrasiyası bu zərurətdən irəli gəlir.

Tədqiqatda qeyd olunur ki, təhsil fakültələrində texnoloji bilik verən fənlərin tədrisi qanəedici deyil. Odur ki, müvafiq məzmununda təlimlərin keçirilməsi 21-ci əsr bacarıqlarının əldə edilməsinə geniş imkanlar açır.

Araşdırmanın keyfiyyət məlumatlarından əldə olunan nəticələr göstərir ki, ibtidai sinif müəllimliyi ixtisasının təhsil və təlim proqramı 21-ci əsr bacarıqlarının mənimsənilməsi baxımından kifayət deyil. Keyfiyyət göstəriciləri yalnız dördüncü kurs tələbələrindən alınmışdır ki, onlar da tədris proqramına tənqidi yanaşıblar. Bu da onu göstərir ki, ibtidai sinif müəllimliyi hazırlığı proqramlarında hələ də ənənəvi tədris strategiyalarından istifadə olunur.

Sonda müəllif belə bir nəticəyə gəlir ki, 21-ci əsr bacarıqlarının aşılmasını və ya inkişaf etdirilməsini hədəfləyən müəllim hazırlığı proqramı ilə kifayətlənmək olmaz. Bu bacarıqlar və qiymətləndirmələr təhsil fakültələrinin kurikulumlarının hər birinin məzmununa daxil edilməlidir.

Mənbə: Kanmaz, Ahmet. (2021), An Analysis of Elementary Teaching Undergraduate Program in Terms of 21st Century Skills. In: Education Quarterly Reviews, Vol.4, No.2, 526-538.